

N:o 73.

Ank. till Riksd. Kansli d. 3 Maj 1867, kl. 7 e. m.

Lag-Utskottets Utlåtande, i anledning af väckta motioner om ändringar i gällande stadganden om prest- och pastoral-examen, samt om andra villkor för presterlig befordran.

Lag-Utskottet har, efter remiss från Andra Kammaren, till pröfning förehåft Herr *S. Ribbings* och Herr *P. Peterssons* motioner (N:ris 7 och 37) angående ofvanberörda ämnen. Den förra innefattar förslag:

“att Riksdagen i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t måtte göra hemställan om stadgande af, att theologico-filosofisk examen vid universitetet för alla dem, som vilja egna sig åt prestembetet, må blifva obligatorisk; att sådan aflagd examen må medföra rätt till beräkning af två presterliga tjänsteår; att den, som vid universitetet aflagt meranämnda och derjemte dimissions-examen, må varda befriad från skyldigheten att för ordination till prest och befordran på den presterliga banan undergå vidare examensprof än en på en gång inför biskop och domkapitlet inom det stift, der han såsom prest skall tjänstgöra, före hans vigning till det heliga embetet med honom i rent praktiskt syfte anställd, allmän och med ett betyg vitsordad pröfning af hans ståndpunkt, bildning och förmåga i och för utöfvandet af prestkallet; samt att vid ansökning till pastorat hans *lärdomsmeriter* må beräknas och uppmätas efter hans vid universitetet aflagda examina på samma sätt, som nu sker efter pastorexamen och med betraktande och bedömande dervid af de i förstnämnda examina erhållna vitsord för lärdom och kunskaper såsom equivalenta med dem, som gifvas i den sistnämnda.“

Bih. till Riksd. Prot. 1867. 7 Saml. 16 Häft.

Herr Peterssons motion åter innehåller framställning, det måtte "sättet för presterligt antagande och befordran sålunda blifva ändradt, att, i likhet med öfrige embets- och tjenstemän, endast en examen tages såsom kunskapsprof, och att, till vinnande af befordran, inga andra förtjenster än godkända lärdomsbetyg, tjänsteår inom kyrkan, skicklighet, ordning och visadt kristligt lefverne och nit för Christi kyrkas sak må såsom befordringsgrunder ega rum."

De hufvudsakliga spörsmålen i förevarande ärende äro: huruvida nuvarande fordringar på den bildning, en prest bör ega, äro för obetydliga och alltså måste höjas; samt huruvida lämpligt är, att den, som, efter aflagda prof och erhållna tillförlitliga intyg deröfver, blifvit ordinerad till prest och inträdt i tjänstgöring såsom sådan, bör undergå ytterligare examen såsom vilkor för befordran till kyrkoherde-embetet.

Ehuru Utskottet i hufvudsaken instämmer med Herr Ribbing beträffande det önskvärda deri, att fordringarne på prestens bildning måtte kunna höjas utöfver de nuvarande; anser Utskottet sig likväl böra erinra derom, att ifrågasvarande angelägenhet helt nyligen, efter det sakkunniga myndigheter fått tillfälle att i ämnet sig uttala, varit föremål för Kongl. Maj:ts pröfning.

Sedan nemligen i anledning deraf att, i sammanhang med utfärdandet af Kongl. Stadgan om afgangsexamen vid Rikets högre elementarläroverk, blifvit förordnad, att efter början af år 1864 inträde vid Rikets universiteter ej finge beviljas andra än dem, som företedde vederbörligt mogenhetsbetyg från högre elementarläroverk eller ock styrkte sig redan hafva blifvit vid annat universitet inskrifna, samt i följd deraf den förut brukliga studentexamen blifvit upphäfd, Consistorium Academicum majus i Upsala hos kanslern för Upsala och Lunds universiteter gjort framställning rörande de åtgärder, hvilka ansetts erforderliga för vinnande af, bland andra, det ändamål, som varit afsedt med de i Kongl. Brevet den 12 Mars 1831 meddelade föreskrifter angående vissa betyg i studentexamen uti särskilda kunskapsgrenar för dem, som söka inträde i theologiska fakulteten; och konsistorium i sådant hänseende föreslagit, att för dem, som framdeles ville inskrivas i nämnda fakultet och icke vore filosofie kandidater, måtte införas en föregående pröfning i de filosofiska kunskapsarter, som vore förberedande för theologiska studier, dervid, efter aflagdt latinskt stilprof, examinanderne skulle undergå förhör i latin, grekiska, hebreiska, theoretisk filosofi och historia, eller samma kunskapsämnen, uti hvilka approbation i studentexamen förut erfordrats, samt, efter den måttstock, som vore gällande i juridico- och medico-filosofisk examen i afseende på de i dem förekommande kunskapsämnen, vitsordas minst med betyget *godkänd*; hvarvid konsistorium, som, med afseende derå, att föreställningen om ökade fordringar för prestexamen möjligen kunde bidraga till ökande af den i de flesta stift redan kännbara prestbristen, icke ansett sig böra tillstyrka, det ifrågasvarande examen genast skulle stadgas såsom ound-

gämligt vilkor för inträde i theologiska fakulteten, hemställt, att under tiden, intilldess sådant kunde ske, inskrifning i nämnda fakultet måtte medgifvas äfven dem, som från högre elementarläroverk erhållit vitsordet *godkänd* i alla de kunskapsämnena, som inginge i den theologico-filosofiska examen, samt att för dem, som i ett eller flera af samma ämnen från elementarläroverket medförde underhålligt betyg, äfvensom för de äldre studenter, hvilka saknade fullständigt betyg i samma kunskapsämnena, måtte beredas tillfälle att, efter anmälan hos filosofiska fakultetens dekanus, blifva i behöfliga ämnen förhörde af genom fakulteten utsedde examinatore och vitsordade efter en måttstock, som i den äldre studentexamen för approbation erfordrades; samt uti infordradt utlåtande, Consistorium Academicum majus vid Lunds universitet, med erkännande af vigten och behovet af en förberedande examen utaf omförmälda beskaffenhet, dervid tillika hemställt, dels att till de ofvan uppgifna ämnena för densamma borde läggas äfven praktisk filosofi, dels ock att berörda examen borde blifva obligatorisk för en hvar, som, utan att vara filosofie kandidat, sökte inträde i theologiska fakulteten, men, i händelse denna hemställen ej kunde vinna afseende, förklarar sig biträda hvad af Upsala konsistorium blifvit i omförmälda hänseenden föreslaget; så och efter det kanslern underställt ärendet Kongl. Maj:ts pröfning och dervid för egen del i underdånighet anfört, att kanslern visserligen funne förslaget om en preliminär theologico-filosofisk examen, betraktad såsom en garanti därför att blifvande theologiae studiosi måtte innehafva de för ett grundligare theologiskt studium nödiga förberedande insigter, icke sakna goda skäl, såvidt dessa insigter icke i annan ordning kunde anses vara ådagalagda; men att, då väl vitsordade, vid afgangsexamen från elementarläroverk aflagda prof på kunskaper i de ämnen, som skulle utgöra föremål för pröfning uti merberörda examen, kunde uppfylla samma ändamål, kanslern, med afseende jemväl å hvad som blifvit yttradt rörande prestbristen, ansåge meranämnda examen icke böra såsom obligatorisk förklaras; har Kongl. Maj:t, medelst nådig Skrifvelse till bemälda kansler den 3 Mars 1865, förordnat: att en förberedande theologico-filosofisk examen skulle vid Rikets universiteter inrättas för dem, som ville egna sig åt presterliga eller theologiska studier och icke aflagt filosofie-kandidatexamen; att denna theologico-filosofiska examen skulle omfatta, jemte latinskt stilprof, muntlig pröfning i latinska, grekiska och hebreiska språken, theoretisk filosofi samt historia, dervid examinanderne borde ådagalägga sådana insigter, som, efter de vid bedömandet af kunskapsprofven i juridico- och medico-filosofiska examen i allmänhet antagna måttstock, kunde åtminstone med betyget *godkänd* vitsordas; att de, hvilka denna examen nöjaktigt genomgått, skulle vara berättigade till den i Kongl. Brevet den 12 Mars 1831 medgifna förmån att, sedan de inträdt i prestembetet, få räkna sig till godo ett tjenstear, såvida de ej, på grund af fullgjorda prof för filosofisk dok-

torsgrad, äro till ännu vidsträcktare förmån i detta hänseende berättigade; att likväl tills vidare, och intilldess annorlunda blefve förordnad, jemväl de, som uti behörig aflagd afgangsexamen vid högre elementarläroverk erhållit betyget *godkänd* i latin, grekiska, hebreiska, historia och filosofisk propedeutik, äfvensom de studerande, hvilka aflagt studentexamen enligt de före 1864 års ingång gällande föreskrifter och dervid blifvit i samma ämnen godkände, skulle vara berättigade till inskrifning i theologisk fakultet; samt att den, som, utan att hafva undergått filosofie-kandidat- eller theologico-filosofisk examen, sökte inskrifning i theologisk fakultet och icke kunde förete vitsord derom, att han, vare sig i student- eller afgangsexamen, ådagalagt godkända kunskaper i samtliga nyssnämnda ämnen, skulle, för att i bemälda fakultet vinna inträde, i det eller dem bland samma ämnen, i hvilka han erhållit underhålligt betyg, hafva vid förhör inför de till förrättande af den theologico-filosofiska examen förordnade examinatore aflagt prof på sådana insigter som efter den för sistberörda examen gällande måttstock kunde vitsordas med åtminstone betyget *godkänd*.

Utskottet anser mindre lämpligt att, innan någon erfarenhet vunnits beträffande den verkan, inrättandet af den omförmälda icke-obligatoriska preliminärexamen kan utöfva på prestbildningen, redan tillstyrka, att samma examen måtte förklaras vara obligatorisk, helst som det kunde, åtminstone under öfvergångstiden, inträffa, att prestbristen ökades, hvilket i anseende till de högst eftertänkliga olägenheter densamma mångenstädes redan medfört, torde böra med all omsorg undvikas. Men deremot synes ändamålet med sannolikhet kunna uppnås, derest nämnda examen medförde större fördel i afseende på tjänsteårsberäkning, än för närvarande är händelsen; och Utskottet finner sig desto heldre böra understödja motionärens förslag, det måtte afläggandet af theologico-filosofisk examen berättiga till beräkning af tvänne tjänsteår, som för Utskottet blifvit vitsordadt, att denna tid åtgår till studier för att nöjaktigt avslutera samma examen.

Att åter de, som undergått theologico-filosofisk examen, icke böra hafva åliggande att undergå nytt förhör i samma ämnen inför vederbörande domkapitel, synes för Utskottet icke vara någon tvekan underkastadt. Som bekant är, bestå nu prestkandidatens examensprof deri, att han dels inför theologiska fakulteten vid universitetet undergår förhör i de theologiska ämnen, som varit föremål för hans studier derstädes, dels *derefter* inför domkapitlet undergår den examen, som i 19 Kap. 2 § Kyrkolagen föreskrifves, och som omfattar jemväl de gamla språken samt filosofi och historia. Lika med herr Ribbing anser Utskottet det vara en olämplig anordning, att den, som börjat egna sig mera uteslutande åt vissa specialstudier — i förevarande fall de rent theologiska — skall nödgas sedermera återgå till studier af allmännare art. De sednare böra nemligen bilda underlaget eller grunden, på hvilka de förra skola fortgå; och

onekligen utgör det en tidsförlust att, sedan man aflagt examen i det, som för ens embete är det väsendtligaste, ånyo bereda sig till undergående af prof i ämnen, som höra till den allmän-humanistiska bildningen, likasom det knappast blir något tillförlitligt bevis på den upphunna graden i den sednare att ur minnet upprepa detaljer, för hvilka i en examen vanligen fordras redogörelse. Men om således de, hvilka aflagt theologico-filosofisk examen, böra befrias från undergående af ytterligare prof i enahanda ämnen inför domkapitlet, likasom för närvarande filosofie doktorer äro derifrån befriade, så synes ock skäl vara för handen att låta den pröfning i de rent theologiska ämnena, som uti dimissionsexamen inför theologiska fakulteten egt rum, gälla, utan att ytterligare sådan pröfning erfordras inför domkapitlet, med undantag möjligen för sådana helt och hållet praktiska prof, hvilka kunna vara nödvändiga för att sätta domkapitlet i tillfälle att bedöma förmågan hos den kandidat, som framdeles skall i hvarjehanda presterliga befattningar inom stiftet användas. För en sådan anordning hemtar Utskottet ytterligare stöd deraf, att, jemlikt Kongl. Brevet den 21 Juli 1825, theologie kandidater blifvit från undergående af prest-examen helt och hållet befriade.

Hvad åter angår den s. k. pastoralexamen, synes dess uppkomst och nödvändighet hafva berott af omständigheter, som numera icke äro för handen. Konsistorierna egde nemligen fordom inexamina prestämnen, som kommo direkte från gymnasierna, således utan att hafva vid universitetet idkat några studier, och ändamålet med den förnyade pröfning af deras insigter, som i pastoralexamen egde rum, framgår af Kongl. Brevet till samtliga konsistorierna den 19 December 1748, som innehåller "erinran för dem, som till prester redan vigde blifvit, att, efter deras då aflagde ed, dageligen förkofra sig i Guds ord och uti studierna vidare framsteg söka samt dem ingalunda försumma och nedlägga". Enligt Kyrkolagens ursprungliga föreskrift egde i allmänhet icke någon att blifva ordinerad till prest, innan han "uppfyllt sin ålders 25:te år", eller derest han "icke allaredo hafver ett visst embete, uti skolor, gymnasier eller akademier, hvarigenom han sig redeligen nära och föda kan; eller ock, då någon annan viss lägenhet är ledig, till hvilken han kan befordras". Emellertid blef genom Kongl. Brevet den 13 Augusti 1751 förordnadt, att theologie adjunkterna vid akademierna voro befriade från såväl prest- som pastoralexamens undergående, en befrielse, som, enligt Kongl. Maj:ts utslag den 16 April 1801, blifvit förklarad gälla äfven theologie licentiater; och som i sjelfva verket innebär ett erkännande, att grundliga studier vid universitetet icke blott äro lika goda som de upprepade prof på förkofrad bildning, hvilka efter en framskriden embetsutöfning afläggas, utan äfven innebära bättre borgen därför att studierna fortsättas, och i samma mån som de för prestkandidaten föreskrifna prof vid universiteten göras sådana, att de lemna säkerhet för hans duglighet till utöf-

vande af det embete, åt hvilket han sig egnar, synes lika litet för honom, som för andra Statens embetsmän böra ifrågakomma någon förnyad pröfning af hans insigter vid en mera framskriden ålder. Rigtigheten häraf synes så mycket påtagligare, som i tillämpningen af nu gällande föreskrifter om villkoren för befordran och för rättighet att utöfva prestembetet företer sig det förhållande, att alldeles samma tjänst får förättas af komministrar och obefordrade adjunkter, hvilka icke aflagt pastoralexamen, som af kyrkoherdar, och med enahanda ansvar; hvadan det icke för embetet och församlingens skull erkännes oundgängligt, att själasörjaren undergått pastoralexamen; och i sådant fall lär det vara vilkor för att kunna ernå de med embetet följaktiga världsliga förmåner kvarstå alldeles opåskalladt. Härtill kommer nu äfven det särdeles tänkvärda förhållande, att, till följd af omständigheternas tvång, mången prestman icke blir i tillfälle att åt ifrågavarande angelägenhet egna tid förrän vid en mera framskriden ålder, då icke allenast studier, idkade på det sätt, som för en examen är nödigt, af naturliga orsaker försvåras, utan äfven känslan af det förödmjukande i ett förhör inför yngre examinatorer inställt sig och onekligen har ett visst berättigande. Det har visserligen blifvit anfördt, att pastoralexamen, hvilken enligt nu gällande författning, Kongl. Cirkuläret till domkapitlen den 26 Januari 1856, afläggas i följande endast theologiska ämnen, nemligen exegetik, dogmatik och moraltheologi, pastoraltheologi och Svensk kyrkolagfarenhet samt kyrkohistoria, och föregås af ett disputationsprof med theser, hemtade från de filosofiska eller theologiska läroämnena, som tillhöra prest- eller pastoralexamen, alltså icke skulle innefatta prof i andra stycken, än dem en prest bör och behöfver känna, samt att följaktligen pröfningen af det sätt, hvarpå prestens kunskaper under embetets utöfning blifvit odlade och omsatta till mognad, icke bör anses för honom innebära någon olägenhet. Men ett faktum är dock, att de, som vilja bereda sig till undergående af pastoralexamen, för sådant ändamål städse nödgas uppehålla sig i stiftsstaden någon längre tid, hvilket medför kostnader, till hvilkas bestridande de svårligen under det de tjänstgöra såsom adjunkter kunna samla medel; och då uti pastoralexamen, vid pröfningen af examinandens exegetiska förmåga, ingår tolkning af „nya testamentet på grundspråket“, hvilket förutsätter ganska allvarliga studier i grekiska språket, samt profven i kyrkohistoria, äfvensom kyrkolagfarenhet, betinga verklig minnesläsning, måste ifrågavarande examen, åtminstone i den theoretiska delen, med allt fog hållas för desto olämpligare, ju äldre examinanden är.

På dessa och i öfrigt af motionärerne anförda skäl anser Utskottet den s. k. pastoralexamen icke vidare böra för prester vara obligatorisk, såvida de innan inträdet i prestembetet fullgjort de prof på inhämtade kunskaper och upphunnen mognad, hvilka man kan anse nödigt föreskrifva, men beträffande hvilka Utskottet icke tilltror sig att kunna föreslå erforderliga bestämmelser,

hvidan Utskottet också i afseende på den del af Herr Ribbings motion, som handlar om det vid prestens befordran ifrågakommande mätandet af hans vid universitetet aflagda lärdomsprof, icke funnit sig böra tillstyrka Riksdagen att fatta annat beslut, än att hos Kongl. Maj:t anhålla, det måtte under nådigt öfvervägande komma, i hvad mån fordringarne i den preliminära examen och i dimissionsexamen böra skärpas, för att dessa examina må kunna motsvara profven i nuvarande prest- och pastoralexamina. Af hvad ofvan blifvit anfördt följer emellertid, att Utskottet anser de giltiga anspråken på den presterliga bildningen i allmänhet icke vara fullt tillfredsställda, med mindre prestkandidaten undergått både den förut omförmälda theologico-filosofiska och den vanliga s. k. dimissionsexamen, och att följaktligen icke under andra vilkor befrielse från pastoralexamen bör ega rum. Men med samma åsigt instämmer äfven, att för dem, hvilka under sin embets tid få tillfälle till förkofran af sina kunskaper, beredes en utväg att ådagalägga sina framsteg samt att medelst aflagda lämpliga prof och deröfver erhållet betyg förbättra sina utsigter till befordran, helst som den sednare på den presterliga banan är till hufvudsaklig del beroende af lärdomsmeriter. Derjemte är det till en början nödigt att bibehålla pastoralexamen för deras skull, hvilka redan vunnit inträde i prestembetet utan att hafva aflagt sådana prof, att samma examen skäligen bör dem eftergifvas.

Med stöd af hvad sålunda blifvit andraget hemställer Utskottet,

a) att Herr Ribbings förslag, det theologico-filosofiska examen måtte för prestkandidater blifva obligatorisk, icke för närvarande af Riksdagen må bifallas;

men deremot

b) att Riksdagen, med anledning af de begge ofvan omförmälda motionerna, dels för sin del beslutar den ändring af 19 Kap. 2 § Kyrkolagen och af hvad i öfrigt finnes stadgadt, rörande den i samma lagrum omförmälda prestexamen, att den, som vid universitetet aflagt, jemte godkänd dimissionsexamen, antingen filosofie kandidatexamen eller theologico-filosofisk examen, må, i likhet med hvad för theologie kandidater och licentiater finnes stadgadt, vara befriad från all vidare examen inför biskop och domkapitel, än en på en gång före vigningen till det heliga embetet i uteslutande praktiskt syfte anställd och med ett enda betyg vitsordad pröfning af hans ståndpunkt, bildning och förmåga i och för utöfvande af prestkallet;

dels ock i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t hemställer:
att Kongl. Maj:t täcktes meddela nådig föreskrift, att den, som undergått den i Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse till kanslern för Upsala och Lunds universiteter den 3 Mars 1865 omförmälda theologico-filosofiska examen, må, sedan han inträdt i prestembetet, räkna sig till godo tvänne tjensteår, såvida han icke, på grund af fullgjorda prof för filosofisk doktorsgrad, är till ännu vidsträcktare förmån i detta hänseende berättigad;

att Kongl. Maj:t täcktes förordna, att såväl theologie kandidater, som de, hvilka, jemte theologico-filosofisk eller filosofie kandidatexamen, aflagt dimissionsexamen, må, i likhet med hvad för theologie adjunkter är stadgadt, vara befriade från skyldighet att undergå pastorexamen; men att det må stå den, som kommer i åtnjutande af sådan förmån, fritt att för vinnande af ytterligare lärdomsmeriter antingen inför domkapitlet aflägga ett disputationsprof i theologiskt ämne, eller ock insända en af honom författad theologisk afhandling, samt att domkapitlet må vara förpligtadt att öfver dessa specimina lemna vederbörligt vitsord;

samt att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida med afseende å den befrielse från prest- och pastorexamina sålunda skulle inträda för dem, som vid universitetet aflagt ofvanberörda theologiska examina, skärpta fordringar i de sistnämnda må vara af nöden, för att de uti dem erhållna vitsord för kunskaper och lärdom må vid befordran till prestembete räknas den sökande till godo och mätas på enahanda sätt och efter den norm för jemförelse, som i afseende på betyg, erhållna i pastorexamen, för närvarande eger rum.

Stockholm den 7 Mars 1867.

På Utskottets vägnar:

Eric Sparre.